

Praxeológia je jeden z teoretických základov vedeckého riadenia, chápaného ako aplikácia vedeckých metód v riadení na jednotlivých radiaciach stupňoch a v rámci vyššie poňatej komplexnosti vedeckého riadenia (pozri Max Fischer, *K problémom teórie riadenia spoločnosti*, Plánované hospodárství 6/1966, 52 n.), jej teoretické základy a predpoklady nie sú dané len potrebami prekonávať dogmatické deformácie v rozhodujúcich oblastiach spoločenskej činnosti — oblastiach organizácie a riadenia. Je presvedčivým výrazom nielen deklaratívneho postulovania vedeckej potencie marxisticko-leninskej teórie. Jej báza umožňuje synchronizovaný rozvoj ďalších disciplín a stavia so všetkou vážnosťou i v našich podmienkach komplex otázok jej účinnej aplikability.

VOPROSY FILOSOFII K REHABILITÁCIÍ KLASICKEJ GENETIKY

Voprosy filosofii v jednom z posledných čísel¹ uverejnili list V. P. Efroimsona, v ktorom autor reaguje na vystúpenie filozofa G. V. Platonova v časopise Oktabr² Pretože jedna zo statí, publikovaných v našom časopise³ vyjadruje určitý postoj k tomuto vystúpeniu, pokladáme za účelné zoznámiť bližšie čitateľov s obsahom listu V. P. Efroimsona.

Autor listu víta Platonovovu výzvu zamyslieť sa nad situáciou v biologickej vede po októbromv pléne Ústredného výboru KSSS r. 1964⁴ a vymeniť si názory na cesty jej ďalšieho vývinu. „Pohľad do dejín sovietskej biologickej vedy je potrebný aj na to, aby sa vyjasnil zmysel hlavnej myšlienky G. V. Platonova, myšlienky o syntéze dvoch smerov v biológii: syntetického (škola akademika T. D. Lysenka) a analytického (prívrženci chromozómovej teórie dedičnosti). Svoju exkurziu do dejín však začneme konštatovaním jedného vážneho faktu, ktorý ešte nie je históriou“, píše V. P. Efroimson.

Týmto faktom je skutočnosť, že 2. sept. 1965 na spoločnom zasadnutí prezídia AV SSSR, kolégia ministerstva poľnohospodárstva a prezídia Vsesväzovej akadémie poľnohospodárskych vied sa posudzovali výsledky previerky na vedecko-experimentálnej základni a pričlenenom hospodárstve Ústavu genetiky AV SSSR v Gorkách Leninských, kde vedeckú prácu viedol T. D. Lysenko.⁵ Práve vo svetle tu prijatých uznesení je podľa mienky V. P. Efroimsona potrebné skúmať podstatu a zameranie Platonovovej state. A ďalej cituje niektoré najdôležitejšie úryvky z týchto uznesení.

„Vo vedeckej práci sa nedodržiavala nevyhnutná metodika výskumov. Tvrdenia akademika Lysenka, že obsah tuku v mlieku kráv-materí neovplyvňuje túto vlastnosť u dcér, ... že množstvo tuku v mlieku je závislé od veľkosti plodu sa nepotvrdili.“

„Tvrdenie akademika T. D. Lysenka, že vypracoval v Gorkách Leninských takú metódu zvýšenia obsahu tuku v mlieku kráv, pri ktorej sa vlastnosť tučného mlieka dedí nezávisle od stupňa príbuznosti k jerseyškému plemenu, sa nepotvrdilo.“

¹ V. P. Efroimson, *Pismo v redakciju*, Voprosy filosofii 1966, 8, 175—181.

² G. V. Platonov, *Dogmy staroje i dogmy novyje*, Oktabr 1965, 8.

³ E. Filová, *O stranickosti a pseudostranickosti*, Filozofia 1966, 4.

⁴ Na tomto pléne Ústredný výbor KSSS prvý raz zaujal kritické stanovisko k názorom a odporúčaniam akademika T. D. Lysenka a prijal uznesenie zamerané na normalizáciu situácie v sovietskej biologickej vede.

⁵ Materiály a previerky sú publikované vo Vestníku AV SSSR 1965, 11.

„V experimentálnom hospodárstve Gorky Leninské niet hodnoverných faktov o efektívnosti organicko-minerálnych zmesí. Pokusy, ktoré tu robili v rokoch 1952–1954 a ktoré mali preveriť túto efektívnosť, sa robili bez dodržiavania elementárnych požiadaviek metodiky. Nepostavil sa ani jeden pokus s cieľom porovnať efektívnosť organicko-minerálnych hnojív s efektívnosťou ich jednotlivých komponentov.“

Odhalený bol „celý rad hrubých porušení metodiky vedeckého výskumu a zásad vedenia experimentálneho hospodárstva“.

Tolko z uznesení prezídia AV SSSR. „Žiaľ — pokračuje V. P. Efroimson — tento rad chýb nevznikol včera, ale má svoju mnohoročnú históriu.“ A uvádza niekoľko epizód z tejto histórie. Rok 1948. Plénum Vsesväzovej akadémie poľnohospodárskych vied. Delegáti navštívili Gorky Leninské. Podľa reportáže V. Safonova (Zemľa v cvetu, Moskva 1948, 338–339) tam uvideli pšenicu „... so strapcami *vetvistých* klasov na každom stebľe. Päť gramov zrna v každom klase... to je sto, možno aj stopäťdesiat q z hektára“. „Zatiaľ je široko známe,“ dodáva k tomu V. P. Efroimson, „že *vetvistá* pšenica dávala nie päťkrát väčšiu, ale dvakrát menšiu úrodu než obyčajná“. A uvádza ešte niekoľko podobných epizód.

„Po októbri 1965. roku sa situácia v biológii podstatne zmenila“, pokračuje V. P. Efroimson. „Tí nešpecialisti, ktorí sa dali oklamať kriklavou propagandou »úspechov« T. D. Lysenka a ktorí sa chceli čestne oboznámiť s podstatou veci, začínajú nadobúdať orientáciu. Obnovuje sa normálna atmosféra pre tvorivé hľadanie a vedecké diskusie. Svojím prínosom snažia sa prispieť — a čiastočne už aj prispeli — k normalizácii aj filozofii.“

A práve v tomto období objavuje sa v časopise Oktabr (1965, 8) stať G. V. Platonova, zameraná tak proti filozofovi B. M. Kedrovovi osobne, ako aj proti „prechmatom“ v kritike učenia T. D. Lysenka. Potom tento časopis uverejnil v rubrike *Klub Oktabrja* veľký výber písomných a ústnych príspevkov.⁶ Podľa výberu, redakčného úvodu, komentárov a záveru jasne vidieť kladný postoj redakcie časopisu Oktabr k vystúpeniu G. V. Platonova. To núti zvlášť pozorne preskúmať podstatu a úlohy Platonovovej state.

Zároveň si to vyžaduje dôkladný prieskum, ako sa formovala koncepcia G. V. Platonova, ktorá napokon vyústila v jeho myšlienke syntézy biologických škôl.“

V ďalšej časti listu V. P. Efroimson v snahe načrtnúť genézu Platonovovej koncepcie cituje z jeho knihy *Dialektičeskij materializm i voprosy genetiki* (Moskva, 1961). Ide napospol o výroky, v ktorých G. V. Platonov nevyberanými výrazmi odsudzuje modernú genetiku ako idealizmus, lživúdu a pavedu. Jeho postoj sa nezmenil ani v novšej práci (sborník *Očerki dialektiki živoj prirody*, Moskva 1963), iba že značne rozšíril chvály na adresu názorov T. D. Lysenka.

„Teda s akou tvorivou iniciatívou zastihol G. V. Platonova október 1964?“, pýta sa V. P. Efroimson a odpovedá: „V jeho »aktívach« je iba odmietanie nesporných úspechov vedy a obrana toho, čo bolo neodôvodnené a lživé.“

Predtým sa G. V. Platonov zaoberal diskreditáciou chromozómovej teórie dedičnosti a darvinovskej teórie prírodného výberu, pričom zároveň z filozofických pozícií vychvaľoval všetko, čo vychádzalo od Lysenkovej skupiny, a robil tomu reklamu. Akáže je jeho terajšia pozícia?

Na vysvetlenie udalostí za uplynulé štvrtstoročie si zvolil rýchlovravnú metódu a tou všetko veľmi jednoducho, zbežne a bez začervenania sa vysvetľuje na dvoch stranách v prvej časti svojej state.“ Ďalej V. P. Efroimson parafrázou približuje Platonovove „sebakritické“ úvahy, len miestami uvádza jeho priame výroky. Stalinovi

⁶ Za partijnú principálnosť v nauke, Oktabr 1966, 2.

sa vraj viacej páčil Lamarck ako Darwin, nepáčila sa mu chromozómová teória, ktorou navyše ešte zdôvodňovali rasizmus a sociálny darvinizmus. T. D. Lysenko navrhoval také spôsoby pozdvihnutia poľnohospodárstva, čo nevyžadovali veľké investície a Stalinovi údajne imponovala snaha T. D. Lysenka „robiť to svojich prác bezprostredné praktické odporúčania pre poľnohospodárstvo.“ Práce T. D. Lysenka nekriticky prijímali a propagovali sovietski biológovia a filozofi, čo bolo „našou serióznou chybou“. A keď okolo r. 1952 sa ukázala neudržateľnosť niektorých jeho praktických odporúčaní ako aj teoretických názorov (o vzniku druhov, o vnútrodruhovom boji, o skokoch vo vzniku druhov atď.), začala sa diskusia o tých otázkach. „V celom rade svojich prác“ — píše G. V. Platonov — „som tiež polemizoval s T. D. Lysenkom, pokiaľ ide o spomenuté otázky aj o jeho hodnotenie Darwinovej teórie a iné.“ — Potom sa diskusia prerušila a — po októbrovom (1964) pléne ÚV KSSS sa v biologickej a poľnohospodárskej vede zlikvidoval monopol T. D. Lysenka a jeho školy. To má nesporne pozitívny význam. „A to je všetko“, pokračuje V. P. Efrogimov. „Na jednej strane my — G. V. Platonov, sme sa mylili, a na druhej strane my — sme tiež polemizovali s Lysenkom.“ Niet ani náznaku serióznej analýzy odporúčaní Lysenkovej školy, ani úlohy, akú G. V. Platonov v skutočnosti zohral.

Čitateľ tu nenájde ani čestnú sebakritickú odpoveď na otázku, čo vyvolalo takú ostrú zmenu v názoroch G. V. Platonova. Ešte v rokoch 1961—1963 bez kolísania odmietol akúkoľvek možnosť rovnoprávnej existencie weismanovsko-morganovskej a darvinsko-mičurinskej genetiky. A r. 1965 s rovnakou istotou vystupuje za spoluprácu, za syntézu týchto dvoch smerov. Akože vysvetlí také »húpanie sa na teoretickej húpачke« (výraz samého G. V. Platonova)? Ani autor state, ani rečníci z Klubu Oktábrja sa neponamáhali dať odpoveď na túto otázku.

Druhá časť state je preplnená výpadmi proti B. M. Kedrovovi. G. V. Platonov porovnáva výroky B. M. Kedrova z rokov 1948—1954 s výrokmí z rokov 1964—1965 a uzaviera: »... Ak taká neprinciálnosť vo vede nenarazí na odpor, deformujúco vplyva na vedeckú mládež, škodí vede, roznečuje nezdravé vášne, vyvoláva zmätok a nervozitu.“ Žiaľ, do tohto Platonovom začatého útoku proti B. M. Kedrovovi sa zapojili mnohí účastníci Klubu Oktábrja.

G. V. Platonov nemôže nevedieť o tom, že B. M. Kedrova ešte r. 1949 ostro kritizovali za to, že podporoval koncepcie klasickej genetiky. Konkrétne jeho knihu *O cestách rozvoja prírodných vied* vtedy hodnotili takto: „Kedrovova kniha je v podstate filozofickou oporou weismanovcov-morganovcov. ... B. M. Kedrov zámerne ignoroval základné tézy referátu T. D. Lysenka. To je forma boja kozmopolitu Kedrova s mičurinskou biológiou“ (pozri Komsomoľskaja pravda 1949, 23. marca, str. 4).

Napokon G. V. Platonov je povinný svoje terajšie výčitky na adresu B. M. Kedrova, podľa ktorých vraj B. M. Kedrov až r. 1965 začal kritizovať T. D. Lysenka, porovnať s tým, čo on — G. V. Platonov — písal o B. M. Kedrovovi vo svojej knihe vydanéj r. 1959. A tam písal toto: „Iní vedci, napríklad ... B. M. Kedrov, ostro kritizovali názory T. D. Lysenka na vznik druhov“ (G. V. Platonov, *Darwin, darvinizmus i filozofia*, Moskva 1959, 221). G. V. Platonov zatajil pred čitateľmi, že B. M. Kedrov po niekoľkých článkoch, napísaných (na začiatku päťdesiatych rokov) na podporu T. D. Lysenka, vystupoval od r. 1954 s rozhodnou kritikou jeho koncepcií, a to v ťažkých podmienkach.

Teraz preskúmame „pozitívnu“ stránku Platonovovej state, jeho krédo, skoncentrované v myšlienke syntézy dvoch genetik — mičurinskej a klasickej (od roku 1965 je to pre G. V. Platonova a niektorých účastníkov Klubu Oktábrja už nie ľživeda, ani zábava „milovníkov múch“).

V. P. Efroimson podrobuje kritickej analýze Platonovovu interpretáciu klasickej genetiky ako aj Lysenkových názorov a dokazuje nevedeckosť jeho pozícií. A uzaviera: „Isteže selekcia ako veda sa líši od genetiky. Avšak vytvárať dve rozličné genetiky, ba čo viac urobiť syntézu lysenkovského učenia s vedeckou genetikou, t. j. syntézu pseudovedy s vedou, to je zbytočné. Treba myslieť na inšie. Podľa našej mienky je nevyhnutné nie v stati, ale v celej knihe porozprávať čitateľovi v rozvinutej podobe históriu Lysenkovej školy, vysvetliť skutočné dejiny teórie štádijného vývoja, úlohu Gostnera,⁷ Allarda, Maximova (1925—1929)⁸ a iných v jej formovaní, analyzovať »vegetatívnu hybridizáciu« (vyvrátenú množstvom pokusov), preskúmať základné etapy konfliktu lysenkovskej školy s vedeckou genetikou.

A teraz ešte raz o etike, pokračuje V. P. Efroimson. Dokonca ešte ani teraz nežiadajú, aby G. V. Platonov skladal účty za to, že dlhé obdobie znevažoval jednu z najvýznamnejších prírodovedeckých teórií a podporou takých dogiem, čo vážne poškodzovali naše poľnohospodárstvo zohral zhubnú úlohu. Nevolajú ho na zodpovednosť ani za to, že skompromitoval samotnú filozofiu dialektického materializmu (a predovšetkým princíp straníckosti vo filozofii), pretože v jej mene obhajoval chybnú biologickú teóriu. G. V. Platonov ešte aj teraz chce ukazovať biológii cestu, ktorou by podľa jeho názoru mala ísť. Ešte aj teraz vystupuje v úlohe morálneho sudcu a dáva teoretické direktívy.

A posledné. Každý, kto chce nadobudnúť objektívnu predstavu o tom, čo sa skutočne deje v biológii, čo zadržíava jej normálny vývin, by sa mal pointeresovať, ako vodca »mičurínskej« školy a s ním aj skupina vedúcich »mičurincov« pripustila »celý rad hrubých porušení metodiky vedeckého výskumu a vedenia experimentálneho hospodárstva« (Vestník AN SSSR 1965, 11, 128). Veď práve v týchto výskumoch hľadali potvrdenie svojich dogiem, filozofickému zdôvodneniu ktorých venoval G. V. Platonov množstvo prác.“

Tu list V. P. Efroimsona končí

E. F.

⁷ Pozri *Zeitschrift für Botanik*, 1918, 421—423 a ďalšie.

⁸ *Trudy Vsesojuznogo sjezda po genetike, selekcii, semenovodstvu i plemennomu životnovodstvu* III, 1929, 3—20.